

CRNA GORA
SKUPŠTINA

Odbor za ljudska prava i slobode

Broj: 00-63-8/19-

Podgorica, 26. februar 2019. godine

INFORMACIJA
O UČEŠĆU ČLANA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
DR SUADA NUMANOVIĆA NA OKRUGLOM STOLU
„UČEŠĆE OSOBA S INVALIDITETOM U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU“,
održanom u Podgorici 26. februara 2019. godine

Član Odbora za ljudska prava i slobode dr Suad Numanović učestvovao je na Okruglom stolu “Učešće osoba sa invaliditetom u političkom i javnom životu” koji je organizovalo Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, uz podršku Britanske ambasade u Podgorici.

Okrugli sto je organizovan u okviru Projekta “Dostojanstveno omogućeno glasanje” čija svrha je da podstakne i podrži bolje uslove za učešće osoba s invaliditetom u garantovanju i ostvarivanju izbornih prava kao preduslova demokratskog učešća u procesima donošenja odluka. Cilj ovog projekta je zagovaranje promjena u izbornom zakonodavstvu u dijelu garantovanja prava osoba s invaliditetom na dostojanstveno, samostalno i tajno glasanje, a aktivnosti uključuju medijsku kampanju i zagovaranje tokom izmjena izbornog zakonodavstva od strane Odbora za dalju reformu izbornog i drugog zakonodavstva, kao i učešće u radu Odbora, podnošenje konkretnih predloga za izmjene i dopune zakona, odnosno njihovo usklađivanje sa preporukama Komiteta UN za prava osoba s invaliditetom i ODIHR-a.

Na Okruglom stolu su učestvovali i poslanici Marta Šćepanović, Ervin Ibrahimović, Boris Mugoša i Anka Vukićević.

Uvodna izlaganja su imali: ambasadorica Britanske ambasade u Podgorici, N.J.E. Alison Kemp, zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Siniša Bjeković, članica Odbora za dalju reformu izbornog i drugog zakonodavstva Marta Šćepanović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Blanka Radošević Marović i predsjednik Skupštine Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore Milenko Vojičić. Konsultantkinja Udruženja mladih sa hendikepom Marina Vujačić je predstavila Analizu usaglašenosti zakona sa preporukama ODIHR-a i Komiteta UN za prava osoba s invaliditetom, koja će biti dostavljena nadležnom Odboru za dalju reformu izbornog i drugog zakonodavstva i Državnoj izbornoj komisiji.

Ambasadorica Alison Kemp je saopštila da je Okrugli sto posvećen ostvarivanju izbornih prava, ali je suština mnogo dublja, jer govori o preduslovu za demokratsko učešće u procesu donošenja odluka. Isto predstavlja još jedan korak u borbi protiv diskriminacije u nama i oko nas. Ocijenila je da je u Evropi, Velikoj Britaniji iz koje potiče i u Crnoj Gori mnogo postignuto u borbi protiv diskriminacije, ali se treba posvetiti onom što je neophodno uraditi u budućnosti. Posebnu pažnju treba usmjeriti na potrebu definisanja obavezne pristupačnosti biračkih mjesta, biračkog procesa i biračkog materijala osobama sa različitim vrstama invaliditeta kako bi se adekvatno primijenila Ustavna norma i član 29 Konvencije UN o pravima lica s invaliditetom. Istakla je da će sprovođenje svih mjera koristiti društvu kao cjelini jer puna integracija osoba s invaliditetom obogaćuje sve aspekte našeg života. Pristupačnost biračkih mjesta, procesa i materijala je samo jedan aspekt transformacije društva kojoj težimo. Pozvala je sve učesnike da izgrade svoje stavove o ovim pitanjima čime će doprinijeti promjeni sadašnjeg stanja.

Zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Siniša Bjeković je poručio da se osobama sa invaliditetom mora omogućiti samostalno ostvarivanje biračkog prava, kao i aktivno učešće u javnom i političkom životu. Istakao je potrebu da biračko pravo posmatra ne samo kao lično pravo, već i kao profesionalna i moralna obaveza. Po mnogim indikatorima, osobe sa invaliditetom se generalno suočavaju sa brojnim barijerama u okruženju koje im onemogućavaju učešće u svim društvenim procesima. Ova ograničenja utiču na njihov samostalni život i zadovoljenje osnovnih životnih potreba. Institucija Zaštitnika podržava slobodu osoba sa invaliditetom prilikom vršenja izbora i kontrole nad odlukama koje utiču na zajednički život i to putem učešća sa maksimalnim nivoom samoopredjeljenja i međuzavisnosti u okviru društva kao cjeline.

Prema nedavnim istraživanjima stiče se utisak da opšta javnost, kao i osobe sa invaliditetom na sličan način percipiraju pojedine djelove društva. Najmanji stepen ostvarivanja Ustavom zagaranovanih prava je zabilježen u području javnih zapošljavanja, pristupačnost i korišćenje objekata i infrastrukture u javnoj upotrebi, pristup obrazovanju, pristup uslugama (uključujući informacije i komunikacije), učešće u sportskim i rekreativnim aktivnostima, pristupačnost kulturnih dobara i učešće u kulturnom životu i umjetničkom radu.

Sintagma o kojoj treba govoriti, a koja se stidljivo nameće je djelotvorna politička participacija u javnom životu osoba sa invaliditetom kao preduslov ostvarivanja pretpostavki za njihov doprinos razvoju društva kroz političke procese i pravni okvir koji bi uzeo u obzir njihove potrebe, ali i njihove potencijale. Ovako shvaćen proces podrazumijeva i jednu očiglednu, a u isto vrijeme marginalizovanu činjenicu da je svako ljudsko biće resurs koji na različite načine doprinosi razvoju društva u cjelini. U srcu sistema ljudskih prava i sloboda je jednakost i nediskriminacija svih ljudi bez obzira na bilo kakvo lično svojstvo svakog pojedinca. Da bi imali uticaja i učestvovali u odlukama relevantnim za njihovu populaciju, svim osobama sa invaliditetom se mora omogućiti da uživaju i koriste svoja prava u učešću u političkom i javnom životu, kako je i propisano članom 29 Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom i to lično ili izborom predstavnika ili političkih organizacija.

Govoreći o djelotvornoj političkoj participaciji i učešću u javnom životu, Bjeković je zaključio da nije dovoljno vezivanje za trenutak aktivnog korišćenja biračkog prava koje se odvija na sami izborni dan. Potrebno se osvrnuti na pravila upisa u birački spisak i matične registre u kojima se vodi evidencija o biračima, uključujući i moguća ograničenja. Bez upisa u birački spisak pravo glasa se ne može ostvariti, jer samo lica koja su upisana u birački spisak ostvaruju aktivno biračko pravo, a lica upisana u matične registre mogu posjedovati određena pasivna biračka prava. Zbog toga je izuzetno važno da sistem registracije birača i sistem matičnih registara budu koncipirani da svim osobama sa invaliditetom bude omogućeno da biraju i da budu birani.

Članica Odbora za dalju reformu izbornog i drugog zakonodavstva Marta Šćepanović je naglasila važnost učešća svih političkih subjekata, nevladinog sektora i predstavnika svih društvenih aktera u ovom procesu kako bi se obezbijedila veća transparentnost, ojačalo povjerenje između svih subjekata i povjerenje u izborni proces. Bez obzira na enormnu izlaznost na izborima koja ukazuje da postoji povjerenje građana u izborni proces, smatra da u svakom izbornom sistemu, pa i u našem, postoji prostor za dalje usklađivanje shodno preporukama OEBS-a po kojima je Crna Gora uvijek odgovorno postupala. Istakla je da je svima u interesu da imamo jednaku šansu u izbornom procesu, zbog čega je i političkim partijama i civilnom sektoru u interesu da se sa dovoljnom posvećenošću govori o ovim problemima, ali i da se ponude konkretna rješenja. Naglasila je da ovo pitanje nije problem samo Crne Gore, već i niza drugih država kojima OEBS upućuje preporuke. U uporednoj Analizi kojom su obuhvaćene 22 države kojima je OEBS dao preporuke u posljednje dvije godine uočava se da se i državama poput Italije, Slovenije i Austrije sugeriše usaglašavanje izbornog zakonodavstva sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom i preduzimanje aktivnosti na obezbjeđivanju pristupačnosti biračkih mjesta. Primjera radi, Austriji je data preporuka da se razmotre mjere kako bi se poboljšao pristup glasačima, licima sa različitim invaliditetom u svim fazama izbornog procesa, uključujući i pristup materijalima za kampanju. Kada je riječ o Sloveniji ocijenjeno je da pristupanje biračkim mjestima za lica sa invaliditetom zahtijeva intenzivnije konsultacije sa glasačima prije parlamentarnih izbora 2018 godine.

Podsjetila je da su predstavnici Udruženja mladih sa hendikepom učestvovali u radu Radne grupe za reformu izbornog zakonodavstva 2013. kada su usvojena određena rješenja koja su kasnije proglašena neustavnim. Opozicija i dio nevladinog sektora nije izrazio želju za učešće u radu Radne grupe 2017. Posebno je naglasila važnost dosledne primjene svih zakonskih rješenja. Najavila je da će se Odbor u skladu sa Planom rada detaljno baviti svim pitanjima koja se tiču reforme izbornog zakonodavstva i problemima identifikovanim u prethodnom periodu. Kada je riječ o pitanju koje se odnosi na pravo glasa osoba lišenih poslovne sposobnosti, saopštila je da očekuju angažovanje eksperta u ovoj oblasti koji bi pružio pomoć Odboru. Takođe, u planu je formiranje podgrupe koja će detaljno analizirati ovu materiju, uz podršku eksperta. Kada je riječ o pristupačnosti biračkih mjesta licima sa invaliditetom, u planu je da se donese Akcioni plan koji treba da bude realan, jer je jasno da se u ruralnim mjestima ne može odmah obezbijediti pristupačnost, ali do 2020. godine kad se očekuju izbori trebalo bi prilagoditi biračka mjesta makar u urbanim sredinama. Zaključila je da je veoma važno učešće svih

subjekata u ovom procesu i izrazila nadu da će i predstavnici opozicije to shvatiti i da će nastaviti rad u Odboru.

Generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Blanka Radošević- Marović je saopštila da Ministarstvo za ljudska i manjinska prava licima sa invaliditetom pristupa sa stanovišta poštovanja ljudskih prava i sloboda. Ministarstvo je nadležno za praćenje primjene međunarodnih standarda za zaštitu lica sa invaliditetom i preduzimanje mjera za njihovu implementaciju u pravni sistem Crne Gore. Takođe, nadležno je za praćenje i primjenu Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti. U izradi lokalnih akcionih planova saraduju sa lokalnim samoupravama i sa nevladinim organizacijama kao neozaobilaznim partnerom u rješavanju problema ovih lica. Posebno je istakla da se bave podizanjem svijesti i smanjenjem stereotipa prema licima sa invaliditetom. Podsjetila je na zakonodavni okvir u ovoj oblasti, naglašavajući da je Zakon o zabrani diskriminacije u potpunosti usklađena sa svim Direktivama i međunarodnim zakonodavstvom u ovoj oblasti. Podsjetila je na pilot projekat iz 2013. godine kada su lica sa invaliditetom u Crnoj Gori po prvi put imala mogućnost tajnog glasanja upotrebom biračkog šablona.

Predsjednik Skupštine Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore Milenko Vojičić je saopštio da dugi niz godina u Crnoj Gori ostvaruje biračko pravo- pravo izbora, ali ne samostalno, na dostojanstven način i nije siguran da li pravo ostvaruje tajno. Iako Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom koju je Crna Gora ratifikovala 2009. godine obavezuje države ugovornice da garantuju osobama s invaliditetom politička prava i mogućnost da ih uživaju na ravnopravnoj osnovi sa drugima, u praksi osobe s invaliditetom u Crnoj Gori se još uvijek bore za pravo da biraju, a kamoli da budu birani. Istakao je da je većina biračkih mjesta nepristupačna, iako su najčešće u javnim objektima koji bi morali biti pristupačni ovim licima. Određena unapređenja su postignuta izmjenama Zakona o izboru odbornika i poslanika iz marta 2014. godine, ali to nije dovoljno. Zakonom je utvrđeno da je izborna komisija dužna da na svakom biračkom mjestu obezbijedi odgovarajući šablon koji omogućava biraču sa oštećenjem vida da lično glasa. Takođe, utvrđeno je da je javni servis prilikom organizovanja i emitovanja emisija koje se odnose na sučeljavanje podnosilaca izbornih lista i kandidata dužna da obezbijedi prevod na znakovnom jeziku. Ministarstvo unutrašnjih poslova treba da dostavi obavještenja o izborima u formatu dostupnom biraču s invaliditetom. Smatra da političke partije koje se finansiraju iz budžeta treba svoje kampanje da učine pristupačnim za osobe s invaliditetom. Posebno je istakao da važeće izborni zakonodavstvo ne sadrži odredbu o pristupačnosti biračkih mjesta. Podsjetio je da Odluku Ustavnog suda koji je poništio prethodnu normu Zakona o izboru odbornika i poslanika koja je propisivala da je opštinska izborna komisija prilikom određivanja biračkih mjesta dužna da vodi računa i olakša pristup biračkom mjestu licima sa invaliditetom. Naglasio je da će pravno uređenje ovog pitanja i dalje biti jedan od osnovnih zahtjeva Udruženja mladih sa hendikepom. Pozvao je Odbor za dalju reformu izbornog i drugog zakonodavstva da Zakon o izboru odbornika i poslanika i Zakon o izboru Predsjednika Crne Gore uskladi sa preporukama Komiteta UN za prava lica s invaliditetom. Zaključio je da predmet njihovog interesovanja nije samo pristupačnost biračkih mjesta, već je mnogo širi i podsjetio da su 2017. godine dostavili predlog za brisanje zakonske odredbe o poslovnoj sposobnosti kao uslova za ostvarivanje prava glasa.

Predstavljajući Analizu usaglašenosti zakona s preporukama ODIHR-a i Komiteta UN za prava osoba s invaliditetom, konsultantkinja Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore Marina Vujačić je podsjetila na član 29 Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom i tri ključne Preporuke Komiteta upućene Crnoj Gori 2017. godine koje se odnose na nedostatak sveobuhvatne strategije pristupačnosti, nedostatak sveobuhvatne strategije deinstitucionalizacije i segment koji se tiče učešća osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu. S obzirom da se države ugovornice Konvencije obavezuju da garantuju osobama sa invaliditetom politička prava i mogućnost da ih uživaju na ravnopravnoj osnovi sa drugima, smatra da se Crna Gora ne može pohvaliti time da lica s invaliditetom ostvaruju svoja prava po osnovu jednakosti sa drugima. Konvencija definiše da osobe sa invaliditetom moraju imati mogućnost da efikasno i potpuno učestvuju u javnom i političkom životu. Podsjetila je da Zakon o nevladinim organizacijama ne ograničava osobe sa invaliditetom na udruživanje na osnovu postojanja ograničenja poslovne sposobnosti, ali Zakon o političkim partijama i drugi izborni zakoni to propisuju. Izborni postupak, materijal i biračka mjesta moraju biti pristupačni i laki za razumijevanje i korišćenje, a kod nas obaveza da materijali budu u lako razumljivom formatu ne postoji upravo zbog uslovljenosti prava glasa poslovnom sposobnošću lica. Saopštila je da ni ona nije glasala potpuno samostalno, čime

se dovodi u pitanje i tajnost glasanja. Podsjetila je da Konvencija propisuje pružanje pomoći licu sa invaliditetom na njegov zahtjev, od strane osobe koju odredi, navodeći da je isto definisano i crnogorskim Zakonom o izboru odbornika i poslanika. Posebno važnim smatra opšte obaveze država potpisnica Konvencije UN o pravima lica s invaliditetom kojima je utvrđeno da su države dužne da preduzmu sve odgovarajuće mjere, uključujući i zakonodavne, u cilju mijenjanja ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i prakse koje predstavljaju diskriminaciju prema osobama sa invaliditetom. Takođe, države su dužne da se uzdržavaju od svih postupaka ili prakse koji nijesu u skladu sa Konvencijom, kao i da obezbijede da državni organi i institucije djeluju u skladu sa Konvencijom. Smatra da osobe sa invaliditetom moraju biti konsultovane neposredno ili preko predstavnika u nevladinim organizacijama i moraju biti uključene u sve procese koji ih se tiču. Ocjena pristupačnosti biračkih mjesta ne može se raditi bez učešća osoba s invaliditetom i Ministarstva održivog razvoja i turizma. U praksi poslovna sposobnost se ne oduzima samo osobama sa intelektualnim ili psiho-socijalnim invaliditetom, već i osobama sa senzornim ili fizičkim oštećenjem i to isključivo na osnovu medicinske dokumentacije, a ne postoji baza podataka o broju osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost. Podsjetila je da je Komitet UN za prava osoba sa invaliditetom izrazio svoju zabrinutost što redovno nije vršena revizija rješenja o oduzimanju poslovne sposobnosti. Zakon i podzakonski akti ne definišu obaveznu boju glasačkog šablona, što bi, po njenom mišljenju, trebalo definisati. Takođe, nije propisano koje informacije treba da budu dostupne na Brajevom pismu. Izvod iz biračkog spiska se potpisuje ručno, a nema mogućnosti da osobe s invaliditetom isti potpišu faksimilom. Kada je riječ o pravilima koje priprema Državna izborna komisije, Vujačić smatra da su u njima prepisane norme zakona bez dodatnih smjernica za njihovo sprovođenje.

U diskusiji su učestvovali poslanici dr Suad Numanović, Ervin Ibrahimović, Anka Vukićević i Boris Mugoša, predstavnici institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva za ljudska i manjinska prava, političkih partija i nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava lica s invaliditetom.

Učesnici su saglasni da treba mijenjati stavove o osobama s invaliditetom kako se doprinijelo promjeni stanja i postojećih praksi u ovoj oblasti. Učešće osoba s invaliditetom u svim procesima veoma je veoma važno i radi definisanja kvalitetnih rješenja neophodno je oslušivati interese svih građana Crne Gore.

SEKRETAR ODBORA
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković